

CAMILLA SLØK
ANNE-METTE NORTVIG
(RED.)

KRISTENDOMSKUNDSKAB, LIVSOPLYSNING OG MEDBORGERSKAB

Samfunds
litteratur

Kristendomskundskab, livsoplysning og medborgerskab

Camilla Sløk og Anne-Mette Nortvig (red.):
Kristendomskundskab, livsoplysning og medborgerskab

1. oplag 2007, 3. udgave 2011

© Samfundslitteratur, 2007

Omslag: Imperiet

Sats: SL grafik

Tryk: Narayana Press (www.narayana.dk)

Figur s. 57 og 61: Jakob Strandberg

Trykt bog ISBN: 978-87-593-1535-4

E-ISBN: 978-87-593-2551-3

Samfundslitteratur

Rosenørns Allé 9

1970 Frederiksberg C

Tlf. 38 15 38 80

Fax 35 35 78 22

slforlagene@samfundslitteratur.dk

www.samfundslitteratur.dk

Alle rettigheder forbeholdes.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har
indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

INDHOLD

Indledning 7

Del 1 · Idéhistorie og etik 11

1. Europæisk humanistisk tradition belyst ved begrebet sikkerhed 11

Camilla Sløk

Læringsspørgsmål 12 · Formålsparagraffens værdier i et historisk perspektiv 14 · Sikkerhed som frelsesvished eller frelsessikkerhed: Martin Luther (1483-1546) 19 · Den katolske frelsessikkerhed 21 · René Descartes (1596-1650): Hvordan kan jeg være sikker på det, jeg ved? 32 · Ludvig Andreas Feuerbach (1804-72): Gud som menneskets opfindelse 35 · Sammenfatning 47 · Litteratur 48

2. Etske grundbegreber og deres betydning for skolen 51

Anne-Mette Nortvig

Læringsspørgsmål 52 · Etsk opdragelse 53 · Platon (ca. 428-ca. 348 f.Kr.) 55 · Sofisterne 60 · Aristoteles (384-322 f.Kr.) 61 · Jesus (ca. 0-ca. 33 e.Kr.) 65 · Augustin (354-430) 72 · Thomas Aquinas (1224-1274) 76 · Martin Luther (1483-1546) 77 · Immanuel Kant (1724-1804) 80 · Utilitarisme: Jeremy Bentham (1748-1832) og John Stuart Mill (1806-1873) 83 · Friedrich Nietzsche (1844-1900) 86 · Sammenfatning 89 · Litteratur 89

Del 2 · Religion og kultur 91

3. Kristendommens fortællinger og udvikling 91

Henning Nørhøj

Læringsspørgsmål 92 · Kristendommens fortællinger 93 · Bibelen – kristendommens grundbog 103 · Kristendommens tilblivelse 110 ·

Reformatorisk kristendom og dens udvikling 122 · Kristendommen i det senmoderne samfund 130 · Litteratur 132

4. Minoritetsreligioner og kulturmøder i Danmark 133

Kristine Glerup

Læringsspørgsmål 134 · Jødedom i Danmark 136 · Islam 139 · "Islam-mer" i Danmark 156 · Islam og jødedom – segregering, integration og assimilation 159 · Kulturmødet i skolen – "norm og acceptabilitet" 160 · Religion i senmoderniteten 164 · Nyreligiøse bevægelser i Danmark 167 · Litteratur 174

Del 3 · Demokrati og medborgerskab 177

5. Medborgerskab og samfundets sammenhængskraft 177

Björg Christensen og Eva Lindhardt

Læringsspørgsmål 178 · Samfundet og dets sammenhængskraft 180 · Forskellige former for medborgerskab 188 · Tilhørsforhold og forestil-
lede fællesskaber 198 · Folkeskolen som dannelsesinstitution 206 ·
Afslutning 215 · Litteratur 216

6. Verdensborger i det 21. århundrede 219

Peter Kemp

Læringsspørgsmål 220 · Verdensborgerbegrebets udvikling 222 · Etik og folkeret 228 · Den globale økonomi 232 · Den globale opvarm-
ning 238 · Religion, kristendom og verdensborgerskab 247 · Guds rige og verdensriget 251 · Litteratur 256

Ordforklaringer 259

Indeks 271

Indledning

Denne bog er en lærebog i faget kristendomskundskab/livsoplysning/medborgerskab i læreruddannelsen. Faget er et alment lærer-kvalificerende fag, som på tværs af fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder (ckf) anskuer spørgsmål om dannelse og værdier ud fra en religionsfaglig, en idéhistorisk og en medborgerskabsrettet synsvinkel med henblik på, at den lærerstuderende i sit kommende virke som lærer skal kunne forberede eleverne til at tage del i et samfund med ligeværd, åndsfrihed og folkestyre. At udstyre eleverne med sådanne kvalifikationer forudsætter, at læreren dels kender baggrunden for begreberne og dels lærer og opmuntrer eleverne til at bidrage med kritisk sans til den fortsatte videreudvikling af såvel det danske samfund som det europæiske og globale samfund. Dette forudsætter såvel en national, historisk identitet som en fælles, global medborgerskabsidentitet. Hvad sidstnævnte angår, spiller også IT en central rolle, ikke mindst i relation til de nye fællesskaber, der opstår i et både lokalt og globalt medborgerskab.

Bogen er bygget op om de centrale kundskabs- og færdighedsområder. Hvert kapitel starter med læringsspørgsmål, som er relateret til ckf og som udfolder, hvilke didaktiske pointer kapitlet skal give i forhold til fagets formål.

Vi har bestræbt os på, at temaerne præsenteres på en sådan måde, at de bliver interessante og engagerende for den studerende både personligt og i dennes lærerfaglighed. Fremstillingen sigter ikke på at indprente udenadslære, men tværtimod på at anspore til personligt engagement i skole, kultur, tænkning, samfund og ikke mindst de kommende skoleelever.

Bogen er inddelt i forhold til bekendtgørelsens tre overordnede områder Religion & Kultur, Idéhistorie & Etik samt Demokrati & Medborgerskab, i overensstemmelse med ckf. Hvert af de tre områder er delt op i to kapitler. På baggrund af fagets omfang anbefaler vi således, at bogen bruges som indledning eller afrunding af hvert område inden for ckf, og at man naturligvis inddrager anden litteratur til perspektivering og yderligere fordybelse i de faglige pointer, som rummes i kristendomskundskab/livsoplysning/medborgerskab.

Med første del, Idéhistorie og Etik, begynder vi med at se på,

hvorfor skolen ser ud som den gør med fokus på det enkelte barn og dets alsidige udvikling, for man kunne jo i princippet godt forestille sig, at skolen burde koncentrere sig om hele klassen på en gang og dennes udvikling i en særlig retning til gavn for samfundet og ikke i mange retninger på en gang. Med begrebet *sikkerhed* som tema vises det i kapitel 1, hvordan synet på skolen som dannelsesinstitution har ændret sig, hvordan menneskets opfattelse af verden og af sig selv i verden som sådan har udviklet sig. Det uddybes, hvorfor mange i dag mener, at verden er et godt sted at være, selvom der er temmelig mange trusler mod sikkerheden, og hvilke teologiske og filosofiske diskussioner, der er gået forud for den nuværende sikkerhedsforståelse. Kapitlet er skrevet af tidligere seminarielæktor ph.d. og cand. theol. Camilla Sløk, der er ansat som forsker på Institut for ledelse, politik og filosofi, Copenhagen Business School,

Derefter går vi ind i etikens univers og præsenteres her for forskellige svar på spørgsmålene om, hvad der er godt at gøre, og om det, vi opfatter som godt, faktisk også er det. Med udgangspunkt i hverdagens normer og skolens etiske opdragelse præsenteres forskellige centrale tænkere fra antikken, op gennem middelalder, renæssance, oplysning og til moderne tid i den humanistiske tradition i Europa. Tænkerne præsenteres i en filosofisk og etisk sammenhæng, og argumenterne for, hvordan man som menneske bør handle, diskuteres med særligt henblik på relevansen for dannelse samt skole- og lærervirksomhed. Der trækkes ligeledes linjer fra etikens konklusioner til disses konsekvenser for bl.a. mødet med andre kulturer og medborgere. Kapitlet er skrevet af seminarielæktor ved UC Sjælland, Holbæk Seminarium, cand.theol. Anne-Mette Nortvig.

Herefter tager vi hul på drøftelsen af Religion & Kultur og disse begrebers betydning for samfund, skole og mennesket generelt. Med udgangspunkt i kristendommens fortællinger og centrale begreber præsenteres i kapitel 3 den kristne tro, som den opstår og udvikles i tiden op gennem Europa med fremhævelse af de konsekvenser, det får for, hvordan den ser ud i Danmark i dag. Langt hovedparten af danskerne (ca. 82 %) er kristne, og denne tro kan spores mange steder både i landskab, tænkning, helligdage og ferier, men også i høj grad i kunsten. Kapitlet indeholder desuden en diskussion af skolens

menneskesyn og kristendommens indflydelse på dette. Forfatteren til kapitel 3 er seminarielæktor ved UC Sjælland, Haslev Seminarium, cand.theol. Henning Nørhøj.

Islam er den næststørste religion i Danmark (ca. 5 % af danskerne er muslimer), og i kapitel 4 præsenteres og analyseres denne tro som minoritetsreligion med de konsekvenser denne status giver for en religion, der gennem størstedelen af sin levetid har udviklet sig til at være majoritetsreligion i mange lande. Efter en kort introduktion til islam, profeten Muhammed og dennes forkyndelse rettes blikket mod Danmark som et multikulturelt og -religiøst land. Islams rolle i Danmark, muslimske grupper og indbyrdes forhold samt kulturmødet i skolen kommenteres og diskuteres. Også jødedommen præsenteres som minoritetsreligion i Europa og i Danmark og sekularisering og individualisering i det senmoderne samfund inddrages i kapitlets problemfelt. Der afsluttes med et vue over ny-religiøse bevægelser i Danmark, hvor også religionsbegrebet forsøges indkredset. Kapitlet er forfattet af tidligere underviser på Copenhagen Business School, CBS, cand.mag. i religionsvidenskab, Kristine Glerup.

Sidste tredjedel af bogen har Demokrati & Medborgerskab som omdrejningspunkt. Kapitel 5 præsenterer forskellige former for medborgerskab og viser, hvordan disse kommer til syne i europæisk tænkning fra antikken til i dag. Begrebet analyseres ud fra forskellige tænkeres teorier og indlejres i en skolesammenhæng, og det vises, hvordan forskellige medborgerskabsteorier kan bidrage til en større refleksivitet blandt lærere og elever af, hvad det vil sige at være borger i et fælles samfund. Fagområdet IT bliver behandlet i både dette kapitel og i det følgende, og det belyses især, hvordan denne teknologi globalt set formår at skabe fællesskaber imellem grupper på tværs af traditionelle samfundsmæssige skel. Kapitlet er skrevet i et samarbejde mellem to seminarielædere ved UCC-Storkøbenhavn, N. Zahles Seminarium, cand.mag. i religionsvidenskab Eva Lindhardt og mag.art. i religionsvidenskab Bjørg Christensen.

Bogens sidste kapitel er forfattet af professor emeritus, Peter Kemp, som giver en oversigt over verdensborgerbegrebets udvikling fra antikken til vor tid. Begrebets betydning i sammenhæng med etik og folkeret diskuteres, ligesom verdensborgeren ses i relation til